

BADANIA ŻŁÓŻ GIPSÓW MIOCEŃSKICH W REJONIE RZESZOWA

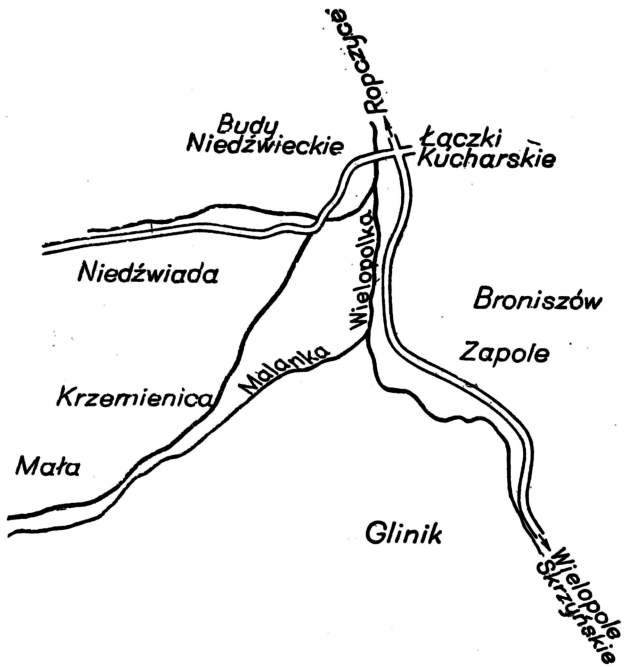
Do znanych i zbadanych żłóż gipsów mioceńskich (2) w rejonie Rzeszowa należą złoża gipsów alabastrowych z Łopuszki Wielkiej oraz grubokrystalicznych gipsów z Siedlisk w zatoce rzeszowskiej.

Występowanie gipsów na południe od tzw. wyspy ropczyckiej stwierdził już w roku 1958. A. Alth (1) na terenie dwóch wsi: Glinik i Mała. Później V. Uhlig (3) znaczy jeszcze gipsy na terenie Broniszowa. Do wystąpień tych nie przywiązywano większego znaczenia i traktowano je raczej jako drobne płyty miocenu leżące na warstwach inoceramowych, jak to wynika z mapy geologicznej ark. Nowy Sącz.

W 1959 r. Przedsiębiorstwo Geologiczne Surowców Skalnych przystąpiło do badań geologicznych w okolicy Broniszowa. Za pomocą niewielkich wkopów i wierceń świdrem ręcz-

nym stwierdzono ślady gipsów poza znanymi obszarami, na terenie wsi Zapole Glinickie oraz Niedźwiada (ryc. 1). Dalej na N w Budach Niedźwieckich stwierdzono ily tortońskie. Wykonano następnie 13 odwiertów mechanicznych, które zlokalizowano na terenie Niedźwiady, Małej, Glinika i Zapola. Otwory te stwierdziły występowanie grubej serii ilów gipsowych i gipsów pod kilkumetrową pokrywą utworów plejstocenijskich. Seria ta wykazuje duże zróżnicowanie litologiczne. Leży ona na ogół poziomo lub prawie poziomo. Najpełniejsze jej wykształcenie i największe miąższości obserwuje się w otworach zlokalizowanych w najbardziej wschodnich krańcach Niedźwiady oraz na terenie osiedla Krzemienica należącego do Glinika. Na tym terenie znajdowało się prawdopodobnie centrum niewielkiej zatoki mioceńskiej obejmującej

wschodnie tereny Małej i Niedźwiady, północną część Glinika oraz Zapole Glinickie i Broniszowskie. Wszystkie otwory zlokalizowane już o kilkaset metrów od tego centrum wykazują znacznie mniejsze miąższości serii gipsowej oraz zanikanie poszczególnych jej poziomów.

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny rejonu Glinika i Małej

Dla zobrazowania wykształcenia litologicznego serii miocenijskiej przedstawiono schematyczny profil odwiertu wykonanego w najgłębszej części zatoki, tj. we wschodniej części osiedla Krzemienica (ryc. 2). Mamy tu do czynienia z powtarzającymi się dość rytmicznie osadami, które w klasycznym przypadku rozpoczynają się zlepieńcem i łem gipsowym i przez gipsy ilaste, zbite i łupkowe, kończą się gipsem trzewiowym o najwyższej zawartości CaSO_4 . W Krzemienicy stwierdzono aż 7 poziomów gipsu trzewiowego. W odwiertach wykonanych na terenie Glinika i Niedźwiady a także na zachód w kierunku Małej jest ich znacznie mniej, maleje również miąższość całej serii gipsowej. Na ogół zaznaczają się mniej lub bardziej wyraźnie dwa najgrubsze poziomy gipsu trzewiowego (IV i VI) ze zlepieńcami gipsowymi w stropie. Wyjątek stanowi Zapole, gdzie nie nawiercono żadnego poziomu trzewiowego, a cała seria gipsowa wykształcona jest prawie wyłącznie w formie gipsów łupkowych. Zjawiska krasowe w gipsach najsilniej zaznaczają się na obszarze Krzemienicy. Największa stwierdzona otworem szczelina krasowa miała 5,4 m wysokości. Zasięg kotłów krasowych w głąb nie jest jednak wielki i obejmuje zaledwie 5—10 m partię stropową serii gipsowej.

Jeśli chodzi o granice zatoki miocenijskiej w rejonie Małej i Glinika, to najlepiej rysuje

się ona na południu, gdzie znaczą ją wapienie litotamniowe w osiedlu Podlesie należącym do Glinika. W kierunku zachodnim zalew miocenijski sięgał kilka kilometrów wzdłuż dolin potoków Malanka i Niedźwiadka, o czym świadczą występujące w nich ily tortońskie. Na wschód w kierunku Broniszowa zasięg iłłów jest znacznie mniejszy. Północną granicę zatoki stanowią wzgórza wyspy ropczyckiej. Najdalej na północ stwierdzono ily tortońskie w osiedlu Budy Niedźwieckie. Na podstawie dotychczasowych materiałów nie można rozstrzygnąć, któredy zatoka ta łączyła się z otwartym morzem, czy połączenie to istniało w kierunku Ropczyc czy też na wschód przez Olimpów z zatoką rzeszowską.

W toku znajduje się dokładne opracowanie geologii opisywanego rejonu, do którego część stratygraficzno-paleontologiczną opracowuje T. Kuciński.

Zawartość		Profil geolog.	Opis	Poz. trzewiowy
CaSO_4	$\frac{\text{CaSO}_4}{2\text{H}_2\text{O}}$			
		0	Less zgliniony Mutek ilasty, żółtoszary Namut ilasty, ciemnoszary z gładzikami	
		10	Ł nadgipsowy, stalowoszary	
88	1	18	Gips ilasty, zbity Gips trzewiowy	I
95,5	2,2	20	Szczelina krasowa	
85	-	22	Gips ilasty, zbity z wkładkami łupkowymi	II
92	2,2	24	Gips trzewiowy	
30	-	26	" łupkowy, ilasty	
88-90	1-2	28	Ł gipsowy	
80-85	1,3-5,3	30	Gips łupkowy, falisty	
68-76	2,5-3,9	32	Gips zbity, ilasty, przekładany łupkowym	
87	1,5	34	Złustrowany upad 10-15%	
81-90	2,5-0,3	36	Gips zbity, ilasty	III
		38	Zlepienieć gipsowy, ostrokanciasty	
		40	Gips trzewiowy	
		42	" łupkowy falisty	
		44	Gips ilasty, zbity, jasnoszary przekładany gipsem łupkowym, u dołu złustrowany upad 10°	
70-88	0-4,5	46	Gips ilasty, zbity o stalowoszarej barwie z żyłkami gipsu b. drobnoziarnistego białego	
65-81	2-4,5	48	Zlepienieć gipsowy	IV
71-77	1,8-6	50	Gips trzewiowy	
63-70	2,2-11	52	" ilasty zbity z wkładkami gipsu łupkowego	V
80	1,5	54	Anhydryt i gips trzewiowy	
62-5	21	56	Gips łupkowy, jasnoszary	
60-80	-	58	Gips ilasty, zbity, ciemnostalowoszary	VI
18-31	-	60	Ł gipsowy	
97-53	1-4,3	62	Zlepienieć ilastogipsowy	
37-88	0-4	64	Gips trzewiowy	VI
92	-	66	" zbity, ilasty u góry, wkładka gipsu łupkowego, niżej dwie wkładki ły gips.	
83-2	1,5	68	Gips zlepieńcowaty, gruboziarnisty trzewiowy	VII
64-73	0-1,5	70	" ilasty, zbity, u góry wkładka gipsu łupkowego	
57-36	-	89	Ł gipsowy	

Ryc. 2. Profil geologiczny otworu w Krzemienicy

Poza tym w 1960 r. P.G.S.S. wykonało wstępne badania na południu zatoki rzeszowskiej. Na zachód od Siedlisk, w okolicy wsi Hermanowa natrafiono na wystąpienia gipsów w trzech punktach odległych od siebie o niepełną 400 — 500 m wzdłuż linii SW — NE. Odsłonięcia ich są bardzo niewyraźne i skąpe. Na podstawie widocznego rumoszu, obserwacji w płytkich wkopach i wyników analiz chemicznych przypuszcza się, że są to gipsy analogiczne do znanych z Siedlisk. Wszędzie dominuje tu odmiana wielkokrystalicznych, miodowożółtych gipsów o zawartości ok. 94% $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Poza tym znaleziono odłamki gipsów łupkowych, jasnoszarych, które zawierają ok. 92% $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$. Najuboższą odmianę sta-

nowi gips zbity, bardzo drobnoziarnisty, który zawiera 89% $\text{CaSO}_4 \cdot 2\text{H}_2\text{O}$.

Biorąc pod uwagę ogólną budowę geologiczną okolic Hermanowej, przypuszcza się, że gipsy te stanowią niewielkie płyty leżące niezgodnie na warstwach krośnieńskich. Bliższe ustalenie ich zalegania, a także miąższości wymaga dalszych badań geologicznych.

L I T E R A T U R A

1. Alth A. — Über die Gypsformation der Nord Karpathen Länder. „Jahrbuch der k. k. Geol. R. A.” 1858.
2. Gawel A. — Złoże gipsowe w Polsce południowej. „Cement-Wapno-Gips” 1955, nr 6.
3. Uhlig V. — Beiträge zur Geologie der westgalizischen Karpathen. „Jahrbuch der k. k. Geol. R. A.” 1883.